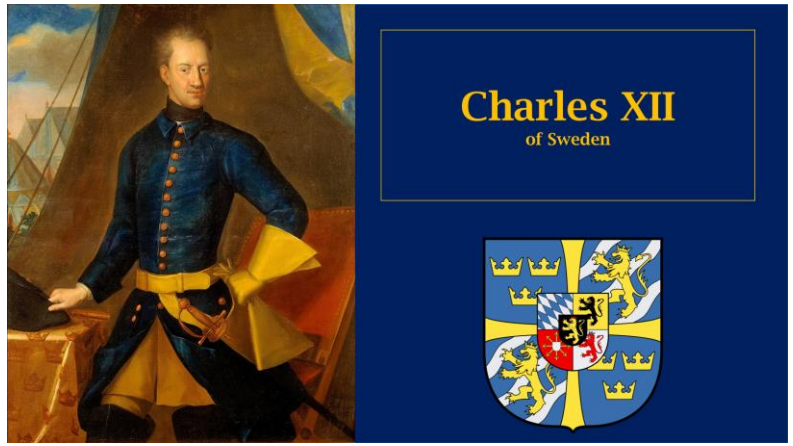

Karl XII

Om han liv och några händelser

Innehåll

Charles XII

Slaget vid Narva

Kalabaliken i Bender

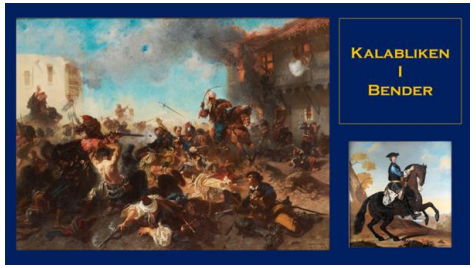

Poltava

Karl XII död i Norge 1718

Charles XII

of Sweden

Charles XII of Sweden

Charles XII, sometimes Carl (Swedish: Karl XII) or Latinized to Carolus Rex (17 June 1682 – 30 November 1718 O.S., was the King of Sweden from 1697 to 1718. He belonged to the House of Palatinate-Zweibrücken, a branch line of the House of Wittelsbach. Charles was the only surviving son of Charles XI and Ulrika Eleonora the Elder. He assumed power, after a seven-month caretaker government, at the age of fifteen.

In 1700, a triple alliance of Denmark–Norway, Saxony–Poland–Lithuania and Russia launched a threefold attack on the Swedish protectorate of Holstein-Gottorp and provinces of Livonia and Ingria, aiming to draw advantage as the Swedish Empire was unaligned and ruled by a young and inexperienced king, thus initiating the Great Northern War. Leading the Swedish army against the alliance Charles won multiple victories despite being usually significantly outnumbered.

Konung Carl den XII
Sällsynda Kläder
när Han Giorde Sitt
Sälltåg Å: 1700.
CARL XII

A major victory over a Russian army some three times the size in 1700 at the Battle of Narva compelled Peter the Great to sue for peace which Charles then rejected. By 1706 Charles, now 24 years old, had forced all of his foes into submission including, in that year, a decisively devastating victory by Swedish forces under general Carl Gustav Rehnskiöld over a combined army of Saxony and Russia at the Battle of Fraustadt. Russia was now the sole remaining hostile power.

Charles was an exceptionally skilled military leader and tactician as well as an able politician, credited with introducing important tax and legal reforms. As for his famous reluctance towards peace efforts, he is quoted by Voltaire as saying upon the outbreak of the war; "I have resolved never to start an unjust war but never to end a legitimate one except by defeating my enemies". With the war consuming more than half his life and nearly all his reign, he never married and fathered no children. He was succeeded by his sister Ulrika Eleonora, who in turn was coerced to hand over all substantial powers to the Riksdag of the Estates and opted to surrender the throne to her husband, who became King Frederick I of Sweden.

Great Northern War

Around 1700, the monarchs of Denmark–Norway, Saxony (ruled by elector August II of Poland, who was also the king of Poland-Lithuania) and Russia united in an alliance against Sweden, largely through the efforts of Johann Reinhold Patkul, a Livonian nobleman who turned traitor when the "great reduction" of Charles XI in 1680 stripped much of the nobility of lands and properties. In late 1699 Charles sent a minor detachment to reinforce his brother-in-law Duke Frederick IV of Holstein-Gottorp, who was attacked by Danish forces the following year. A Saxon army simultaneously invaded Swedish Livonia and in February 1700 surrounded Riga, the most populous city of the Swedish Empire. Russia also declared war (August 1700), but stopped short of an attack on Swedish Ingria until September 1700.

Russia had opened their part of the war by invading the Swedish-held territories of Livonia and Estonia. Charles countered this by attacking the Russian besiegers at the **Battle of Narva (November 1700).** The Russians outnumbered the Swedish army of ten thousand men by almost four to one. Charles attacked under cover of a blizzard, effectively split the Russian army in two and won the battle. Many of Peter's troops who fled the battlefield drowned in the Narva River. The total number of Russian fatalities reached about 10,000 at the end of the battle, while the Swedish forces lost 667 men.

Charles did not pursue the Russian army. Instead, he turned against Poland-Lithuania, which was formally neutral at this point, thereby disregarding Polish negotiation proposals supported by the Swedish parliament. Charles defeated the Polish king Augustus II and his Saxon allies at the Battle of Kliszow in **1702** and captured many cities of the Commonwealth. After the deposition of Augustus as king of the Polish–Lithuanian Commonwealth, Charles XII put Stanisław Leszczyński as his puppet on the Polish throne **(1704).**

Charles XII and Mazepa at the Dnieper River after Poltava

Russian resurgence

While Charles won several decisive battles in the Commonwealth and ultimately secured the coronation of his ally Stanisław Leszczyński and the surrender of Saxony, the Russian Tsar Peter the Great embarked on a military reform plan that improved the Russian army, using the effectively organized Swedes and other European standards for role models.

By the time of the decisive Battle of Poltava, Charles had been **wounded,** one-third of his infantry was dead, and his supply train was destroyed. The king was incapacitated by a coma resulting from his injuries and was unable to lead the Swedish forces. With the numbers of Charles' army reduced to some 23,000, with several wounded and handling the siege of Poltava, his general Carl Gustav Rehnskiöld had a clearly inferior force to face the fortified and modernized army of Tsar Peter, with some 45,000 men.[16] The Swedish assault ended in disaster, and the king fled with a small entourage south to the Ottoman Empire, where he set up camp at Bender with some 1,000 of his Caroleans ("Karoliner" in Swedish). The remainder of the army surrendered days later at Perevolochna under Lewenhaupt's command, most of them (including Lewenhaupt himself) spending the rest of their days in Russian captivity.

The Swedish defeat at Poltava in 1709 marks the downfall of the Swedish Empire,

Exile in the Ottoman Empire

The Turks initially welcomed the Swedish king, who managed to provoke a war between the Ottomans and the Russians. His expenses during his long stay in the Ottoman Empire were covered by the Ottoman state budget, as part of the fixed assets (Demirbaş in Turkish), hence his nickname Demirbaş Şarl (Fixed Asset Charles) in Turkey. Demirbaş, the Turkish word for fixed asset, is literally ironhead (demir = iron, baş = head), which is the reason why this nickname has often been translated as Ironhead Charles. Eventually a small village named Karlstad had to be built near Bender to accommodate the ever-growing Swedish population there. Sultan Ahmet III, as a gesture to the King, had bought some of the Swedish women and children put up for sale by the Russians and turned them over to the Swedes, thus further strengthening the growing community of Caroleans.

Back to Sweden

Meanwhile, the Swedish Council of State (government) and Estates/Diet (Parliament) tried to keep the beleaguered Sweden somehow organized and independent. **Eventually, in the autumn of 1714**, their warning letter reached him. In it, those executive and legislative bodies told the absentee King that unless he quickly **returned to Sweden**, they would independently conclude an achievable **peace treaty with Russia, Poland and Denmark.** This stark admonition prompted Charles to **rush back to Sweden**

The Battle of Narva on 30 November [O.S. 19 November] 1700 (20 November in the Swedish transitional calendar) was an early battle in the Great Northern War. A Swedish relief army under Charles XII of Sweden defeated a Russian siege force three to four times its size.

Pomerania and Norway

Charles agreed to leave Constantinople and returned to Swedish Pomerania. He made the journey on horseback, riding across Europe in just fifteen days. He traveled across the Habsburg Kingdom of Hungary to Vienna and arrived at Stralsund. A medal with Charles on horseback, his long hair flying in the wind, was struck in **1714** to commemorate the speedy ride.

Charles invaded Norway in 1716 with a combined force of 7,000 men. He occupied the capital of Christiania, (modern Oslo), and laid siege to the Akershus fortress

After **suffering significant losses** of men and materiel, Charles was forced to retreat from the capital on 29 April. In the following mid-May, Charles invaded again, this time striking the border town of Fredrikshald, now Halden, in an attempt to capture the fortress of Fredriksten. The attacking Swedes came under heavy cannon fire from the fortress and were forced to withdraw when the Norwegians set the town of Fredrikshald on fire. Swedish casualties in Fredrikshald were estimated at 500 men. While the siege at Fredrikshald was underway, the Swedish supply fleet was attacked and defeated by Tordenskjold in the Battle of Dynekilen.

After Poltava

The Battle of Poltava (8 July 1709 was the decisive victory of Peter I of Russia, also known as "the Great," over the Swedish forces under Field Marshal Carl Gustav Rehnskiöld, in one of the battles of the Great Northern War.

Tordenskjold i Dynekilen

The Danish-Norwegian flotilla ambushed the Swedish fleet while it was positioned in the harbour of Dynekilen. In the process, it overcame and destroyed a small island fort equipped with six 12-pounder guns positioned in the harbour entrance.

In 1718 Charles once more invaded Norway. With a main force of 40,000 men, he again laid siege to the fortress of Fredriksten overlooking the town of Fredrikshald. **Charles was shot in the head and killed during the siege**, while he was inspecting trenches. The invasion was abandoned, and Charles' body was returned to Sweden. A second force, under Carl Gustaf Armfeldt, marched against Trondheim with 10,000 men but was forced to retreat. In the march that ensued, many of the 5,800 remaining men perished in a severe winter storm.

Uniform worn by Karl XII in Frederikshall on 30 November 1718. Shown in The Royal Armoury in Stockholm.

Bringing Home the Body of Charles XII. A romanticized painting by Gustaf Cederström, 1884

Death

While in the trenches close to the perimeter of the fortress on 11 December (30 November Old Style), **1718,** Charles was **struck in the head by a projectile and killed.** The shot struck the left side of his skull and exited from the right. The shock of the impact caused the king to grasp his sword with his right hand, and cover the wound with his left hand, leaving his gloves covered in blood.
The definitive circumstances around Charles's death remain unclear. Despite multiple investigations of the battlefield, Charles's skull and his clothes, it is not known where and when he was hit, or whether the shot came from the ranks of the enemy or from his own men. There are several hypotheses as to how Charles died,

Charles never married and fathered no children of whom historians are aware. In his youth he was particularly encouraged to find a suitable spouse in order to secure the succession, but he would frequently avoid the subject of sex and marriage. Possible candidates included Princess Sophia Hedwig of Denmark and Princess Maria Elisabeth of Holstein-Gottorp

Exceptional for abstaining from alcohol and sex, he felt most comfortable during warfare. Contemporaries report of his seemingly inhuman tolerance for pain and his utter lack of emotion. His brilliant campaigning and startling victories brought his country to the pinnacle of her prestige and power, although the Great Northern War resulted in Sweden's defeat and the end of her empire within years of his own death

Carl XII's sarcophagus in Riddarholmen Church, Stockholm

Slaget vid Narva

Slaget vid Narva

Slaget vid Narva var ett fältslag som utkämpades vid staden Narva i nordöstra Estland den 20 november 1700 (enligt svenska stilen; 19 november enligt julianska kalendern och 30 november enligt gregorianska). Det var ett av de största slagen under stora nordiska kriget mellan 1700 och 1721, och stod mellan en svensk armé under befäl av kung Karl XII och en rysk armé under befäl av fältmarskalk Charles Eugène de Croÿ.

Peter I, fullständigt även känd som Peter den store född 30 maj (9 juni enl. nya stilen) 1672 i Moskva, död 28 januari (8 februari enl. nya stilen) 1725 i Sankt Petersburg, var från 1682 till 1725 tsar och storfurste av Ryssland och från 1721 till 1725 Ryska imperiets första kejsare. Han räknas fortfarande som en av Rysslands mest framgångsrika politiker och nationalhjälte.

Slaget vid Narva

Karl XII

Slaget vid Narva

Slaget vid Narva var ett fältslag som utkämpades vid staden Narva i nordöstra Estland den 20 november 1700 (enligt svenska stilen; 19 november enligt julianska kalendern och 30 november enligt gregorianska). Det var ett av de största slagen under stora nordiska kriget mellan 1700 och 1721, och stod mellan en svensk armé under befäl av kung Karl XII och en rysk armé under befäl av fältmarskalk Charles Eugène de Croÿ.

Peter I, fullständigt även känd som Peter den store född 30 maj (9 juni enl. nya stilen) 1672 i Moskva, död 28 januari (8 februari enl. nya stilen) 1725 i Sankt Petersburg, var från 1682 till 1725 tsar och storfurste av Ryssland och från 1721 till 1725 Ryska imperiets första kejsare. Han räknas fortfarande som en av Rysslands mest framgångsrika politiker och nationalhjälte.

I oktober landsteg Karl XII i Pernau och samlade en armé på omkring 10 500 soldater, och efter en lång och mödosam marsch anlände svenskarna till Narvas utkanter. Den 20 november beordrade Karl XII sina trupper att omedelbart anfalla den ryska befästningsvallen. Med hjälp av en snöstorm och med vinden i ryggen, vilken samtidigt blåste ryssarna i ansiktet, anföll svenskarna den ryska försvarslinjen på två avsnitt, vilket skapade stor oordning i de ryska leden. Efter en vild flykt undan svenskarna valde den ryska armén att kapitulera, och efter underhandlingar fick de avtåga tillbaka till Ryssland. Omkring 9 000 ryska soldater stupade under slaget, och hela den ryska arméledningen tillfångatogs, medan de svenska förlusterna uppskattades till runt 1 900 soldater.

den 20 november 1700 (enligt svenska stilen; 19 november enligt julianska kalendern och 30 november enligt gregorianska).

Slaget vid Narva

Slaget slutade med en stor triumf för Sverige, och den ryska krigsmakten blev närmast immobiliserad. Med det ryska hotet avvärjt kunde svenskarna vända sin uppmärksamhet mot Sachsen-Polens trupper. Tsar Peter I tog lärdom av slaget och kom att på nytt bygga upp den ryska krigsmakten, som senare kom att erövra Narva år 1704 och under sommaren 1709 besegra Karl XII:s armé i slaget vid Poltava.

Schweden.
Artillerist.
Grenadier.
Dragoner.
Schwedische Truppen unter Karl XII.
Um 1700.
Eine Darstellung von Typen aus der Ruhmeszeit des Schwedischen Heeres unter Karl XII. darf in unsern Blättern nicht fehlen.
Der Grenadier trägt eine Grenadiermütze mit Beutel. Auf dem Schilde ist in der unteren Abtheilung über einer Waffentrophäe eine flammende Granate angebracht, im oberen Felde halten zwei Löwen den gekrönten Königlichen Namenszug. Derselbe besteht aus zwei ineinander geschobenen C und der Zahl XII. In derselben Form ist diese Chiffre auch auf der Pulverflasche des Artilleristen angebracht. Die Montur des Grenadiers zeigt eine Farbenzusammenstellung von Blau und Gelb. Diese Farben sind dem Schwedischen Wappen entnommen — drei goldene (gelbe) Kronen in blauem Felde — und können auch in der gegenwärtigen Uniformirung der Schwedischen Armee als die am meisten vertretenen gelten. Die Rabatten des Grenadiers haben auf jeder Seite 12 Knöpfe, die in Gruppen von je 4 gesetzt sind. Die Dragoner- und Artillerie-Uniform hat keine farbigen Abzeichen. Karl XII. hatte den grössten Theil seiner Kavallerie zu Dragonern umgeschaffen.

Karl XII

Axel Gyllenkrok (1664–1730)

Axel Gyllenkrok, född 2 augusti 1664 i Åbo i Finland, död 17 september 1730 på Svenstorps slott i Skåne, var en svensk friherre, militär och landshövding i Göteborgs och Bohus län. Han var kung Karl XII:s generalkvartermästare och kartritare under dennes fälttåg mot Ryssland mellan 1708 och 1709. Hans erfarenhet inom belägringskonst och fortifikation under Pfalziska tronföljdskriget och början av Stora nordiska kriget gjorde att kungen gav honom smeknamnet "lille Vauban".

Efter Karl XII:s nederlag i slaget vid Poltava den 28 juni 1709 följde Gyllenkrok med honom till det osmanska riket, men under ett uppdrag nära Polen blev han överfallen av ryska trupper och tillfångatogs den 24 september samma år. Han fängslades på olika platser i Sibirien och i östra Ryssland tills han återvände till Sverige år 1722. Under fångenskapen skrev han en berättelse om sina egna iakttagelser och sin roll både vid Poltava och hela det ryska fälttåget.

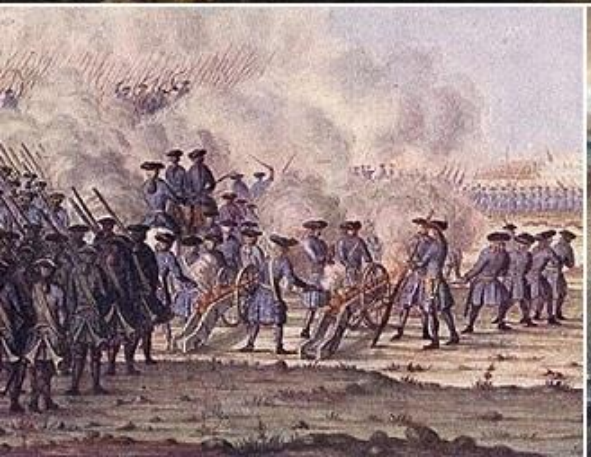

Stora nordiska kriget

Stora nordiska kriget var ett krig som pågick mellan 1700 och 1721 i norra, mellersta och östra Europa. Kriget utkämpades mellan Sverige, hertigdömet Holstein-Gottorp och 1710–1713 även Osmanska riket på ena sidan och på andra sidan en koalition bestående av Sachsen-Polen, Danmark-Norge och Ryssland.

Kriget började när alliansen Danmark-Norge, Sachsen-Polen och Ryssland förklarade det svenska stormaktsväldet krig med en trefaldig attack mot Holstein-Gottorp, svenska Livland och svenska Ingermanland. Den svenska armén lyckades under kung Karl XII:s ledning få bort Danmark ur kriget under freden i Traventhal och besegra den ryska armén under slaget vid Narva. I en motoffensiv slogs även de sachsiska och polska styrkorna tillbaka från Litauen och Polen och in till Sachsen. Där avsatte Karl XII kung August den starke som kung i Polen under freden i Altranstädt.

Arvid Horn

Arvid Bernhard Horn af Ekebyholm, född 6 april 1664 på godset Vuorentaka i Halikko, Finland, död 17 april 1742 på Ekebyholms slott i Uppland, Sverige, var en svensk greve, militär och statsman. Som riksrådets kanslipresident (1710–1719 och 1720–1738) och adelsståndets lantmarskalk (talman) i ståndsriksdagen (1720, 1726 och 1731) var han den ledande svenske politikern under frihetstidens första skede och fungerade länge som landets verklige regent.

Han tillhörde Horn af Kanckas-grenen av den adliga finska släkten Horn. Han upphöjdes 18 juli 1700 till friherre Horn af Ekebyholm av Karl XII (som en följd av att han utnämndes till generalmajor), och blev 27 juni 1706 upphöjd till greve över samma gods.

Jakov Fjodorovitj Dolgorukov

Dolgorukov utmärkte sig under de turkiska fälttågen 1695–96. Han blev general 1697, råkade i slaget vid Narva i svensk krigsfångenskap, men lyckades fly 1711. Han inträdde därefter i senaten där han stödd på tsar Peters gunst hade stort inflytande.

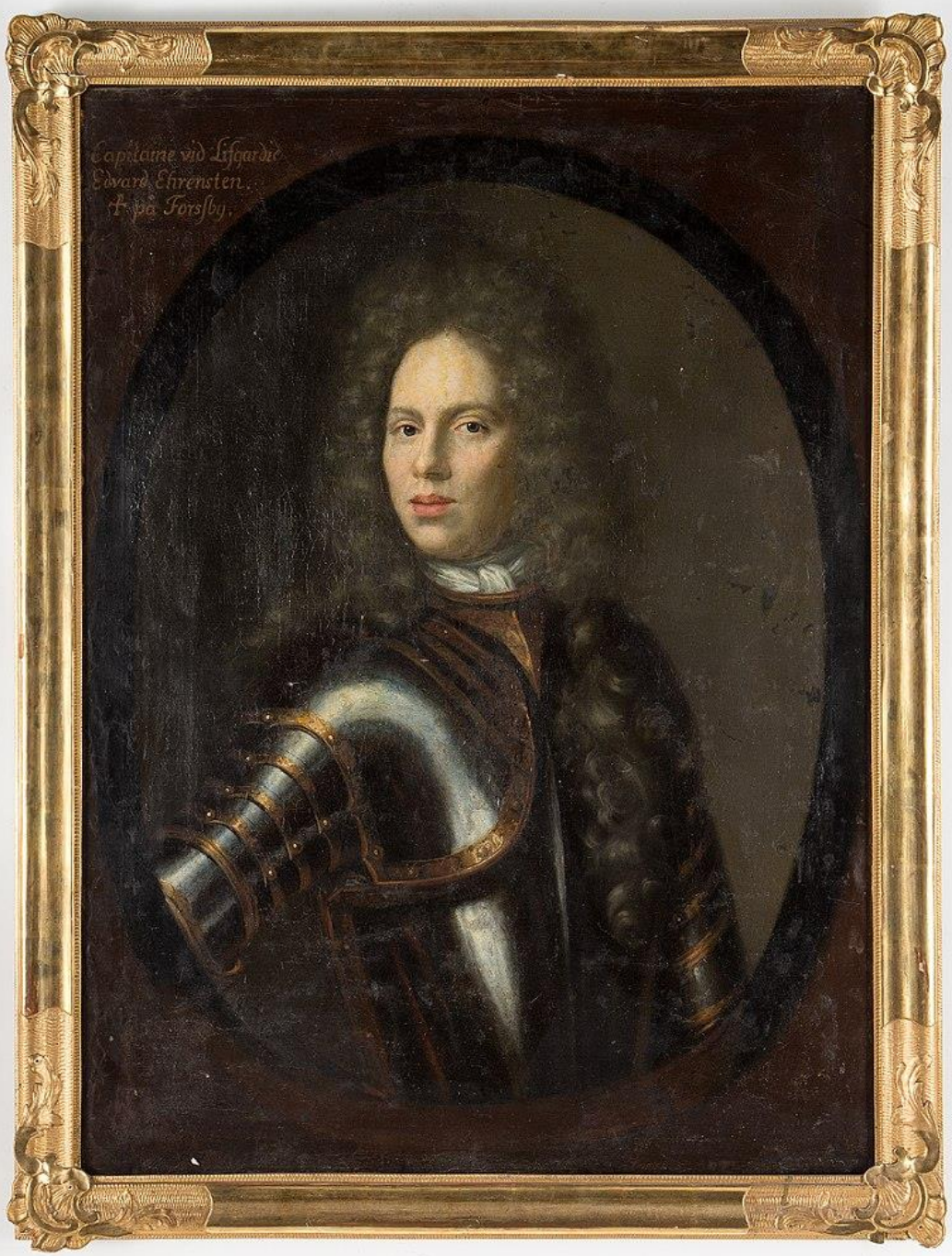

Edvard Ehrenstéen (1664–1711)

Edvard Ehrenstéen eller Edvard Ehrensten, född 29 januari 1664, död 17 augusti 1711 i Forsby, var en svensk militär.

Edvard Ehrenstéen var son till det kungliga rådet Edvard Ehrenstéen och dennes hustru Catharina Wallenstedt samt bror till lagmannen Carl Ehrenstéen och militären Lars Filip Ehrenstéen. Edvard Ehrenstéen blev tidigt militär och var kapten vid Livgardet. Han deltog i det Stora nordiska kriget och blev skadad i huvudet i Slaget vid Narva. Han dog ogift och barnlös och slöt därmed sin ätt.

Carl Cronstedt

Carl Cronstedt, född i Stockholm den 22 maj 1672, död i Stockholm den 13 december 1750, var en svensk friherre, serafimerriddare, kommendör av Svärdsorden och den siste överlevande av Karl XII:s generaler.

Svärdsorden

Svärdsorden (SO), officiellt Kungliga Svärdsorden[1], är en svensk kunglig orden, instiftad 23 februari 1748 av Fredrik I, som utmärkelse för officerare i krigsmakten. Svärdsorden har alltsedan ordensreformen 1975 varit vilande men i maj 2018 meddelade sex ledamöter i Konstitutionsutskottet att ordensväsendet ska ses över och att svenska medborgare återigen ska kunna förlänas svenska ordnar och att tilldelningar av utmärkelser inom Svärdsorden ska återupptas

Jürgen Johan Lode

Jürgen Johan Lode (även von Lode, Lode från Livland), född 1661, död 1728, balttysk i svensk tjänst som generallöjtnant och fästningskommendant.

Lode var volontär och sergeant vid Livgardet år 1679 och löjtnant vid drottningens livregemente till häst år 1682. Han övergick till Gustav Mauritz Lewenhaupts svenska regemente i holländsk tjänst år 1688 som kapten och avancerade till major och överstelöjtnant. Därifrån tog han avsked år 1698.

Eva Magdalena Oxenstierna

Magnus Stenbock

Magnus Stenbock, född 12 maj 1665 i Jakobs församling i Stockholm, död 23 februari 1717 i Köpenhamn, var en svensk greve och militär. Han var en av befälhavarna inom den karolinska armén under det stora nordiska kriget och en framträdande gestalt inom Stenbocksätten. Han studerade vid Uppsala universitet och gick i svensk krigstjänst under Pfalziska tronföljdskriget, där han deltog i slaget vid Fleurus. Efter slaget befordrades han till överstelöjtnant, trädde i tysk-romersk tjänst som generaladjutant och ingick äktenskap med Eva Magdalena Oxenstierna, dotter till statsmannen Bengt Gabrielsson Oxenstierna. Åter i svensk tjänst blev han regementschef först i Wismar, senare för Kalmar regemente och Dalregementet.

Ryska trupper retirerar över Kamperholmsbron. Målning av Alexander von Kotzebue (1815–1889).

De svenska kolonnerna marscherar mot den ryska befästningsvallen. Målning (före 1713) av Daniel Stawert.

De två svenska kolonnerna framryckte klockan två på eftermiddagen mot två punkter belägna nära mittpartiet av ryssarnas försvarslinje. När en snöstorm plötsligt blåste upp fick svenskarna vinden i ryggen, medan ryssarna fick den rakt emot sig, och med snön yrande i ögonen fick de svårt att se sina motståndare. De panikslagna ryssarna sköt i blindo med sina musköter och kanoner, medan de svenska grenadjärerna med god sikt avfyrade sina musköter på 30 meters håll och orsakade stort manfall i de ryska leden

Stenbock var Krakóws kommendant 1702 och representerade det svenska riket i stadens slott. Målning (1847) av Jan Nepomucen Głowacki.

Magnus Stenbock talar till folket på rådhustrappan i Malmö 1709. Målning (1892) av Gustaf Cederström.

Efter Leijonkloos rapporter om danskarnas upprustning sammankallade Stenbock ett möte med ett antal dignitärer från Malmö. Han uppmanade till att stadens befästningsverk skulle förstärkas och till att skaffa livsmedel och truppförstärkningar inför en kommande belägring, då Malmö var en strategisk nyckelpunkt för herraväldet över Skåne och försvaret av hela det svenska fastlandet.

Kongl Maytz Råd och Feltmars/chalk/ Grefe Renschöldt Målning av David von Krafft (okänt år).

Carl Gustaf Rehnskiöld (skrev sig Rehnschiöldt), född 6 augusti 1651 i Stralsund, Svenska Pommern, död 29 januari 1722 i Läggesta gästgivaregård utanför Mariefred, Södermanland, var en svensk greve och militär. Han var Karl XII:s lärare i krigskonst och närmaste militäre rådgivare, och fungerade även som ställföreträdande överbefälhavare för den karolinska armén, en armé som han bistod både i dess utbildning och utveckling.

Rehnskiöld var uppvuxen i Svenska Pommern och studerade vid Lunds universitet under filosofen Samuel von Pufendorf. 1673 gick han i svensk krigstjänst och deltog i slagen vid Halmstad, Lund och Landskrona under skånska kriget, där han befordrades till överstelöjtnant och generaladjutant. Efter kriget var han som regementschef, handledare till hertig Fredrik IV under Pfalziska tronföljdskriget och guvernör över Skåne.

Boris Sjeremetev

Boris Petrovitj Sjeremetev född 25 april 1652, död 17 februari 1719, var en rysk militär. Han blev fältmarskalk 1702.

Han var med den ryska armén i anfallet mot Narva 1700 vid utbrottet av Stora nordiska kriget, men drevs tillbaka från Estland av Karl XII. Därefter blev han befälhavare för de ryska styrkorna i de baltiska provinserna. Sjeremetev blev sedan slagen av Schlippenbach vid Rauge 1701, men segrade senare samma år vid Errastfer efter vilket han blev fältmarskalk.

Ivan Trubetskoj

Ivan Jurjevitj Trubetskoj född 28 juni (gamla stilen: 18 juni) 1667, död 27 januari (gamla stilen: 16 januari) 1750, var en rysk furste och militär.

Trubetskoj, general och ståthållare i Novgorod, föll vid Narva (1700) i svenskarnas händer och hölls sedermera ända till oktober 1718 i en stundom hård fångenskap (i Stockholm, i Örebro, i Jönköping och på Visingsborg), som sedan 1711 delades av hans maka Arina, vilken med sina tre barn begett sig över till Sverige.

Trubetskoj blev sedermera guvernör i Kiev, generalfältmarskalk (1728), senator (1730), generalguvernör av Moskva (1739). Han har uppgivits vara far till Ivan Betskoj.

Kalabliken i Bender

Kalabaliken i Bender

Kalabaliken i Bender kallas den strid som uppstod den 1 februari 1713 under Karl XII:s vistelse i Varnitsa i närheten av Bender i Osmanska riket (numera Moldavien).

Bakgrund

Efter slaget vid Poltava 1709 flydde Karl XII tillsammans med omkring 1 500 karoliner och ungefär lika många kosacker till Osmanska riket, där de tillbringade en lång tid.

Karl XII levde officiellt i Turkiet som sultanens hedrade gäst och tituleras i Ahmed III:s skrivelser "Den högt lysande bland de stora furstar, som dyrka Jesum, beklädd med präktighet och majestät, ärones och härlighetenes herre". Men gästfriheten blev i längden ansträngande för den turkiska statskassan. De dryga utgifterna för svenskarnas underhåll var också något som storvisirerna – som var mer fientligt inställda till Karl XII – inte försummade att peka på när de försökte få den svenske kungen att resa sin väg. Den fara som från storvisirens sida hotade Karl motvägdes dock oftast av sultanens välvilja. Men under loppet av år 1712 blev faran större än förut då tatarernas khan, som dittills varit Karls vän, gick över på hans fienders sida.

Bender

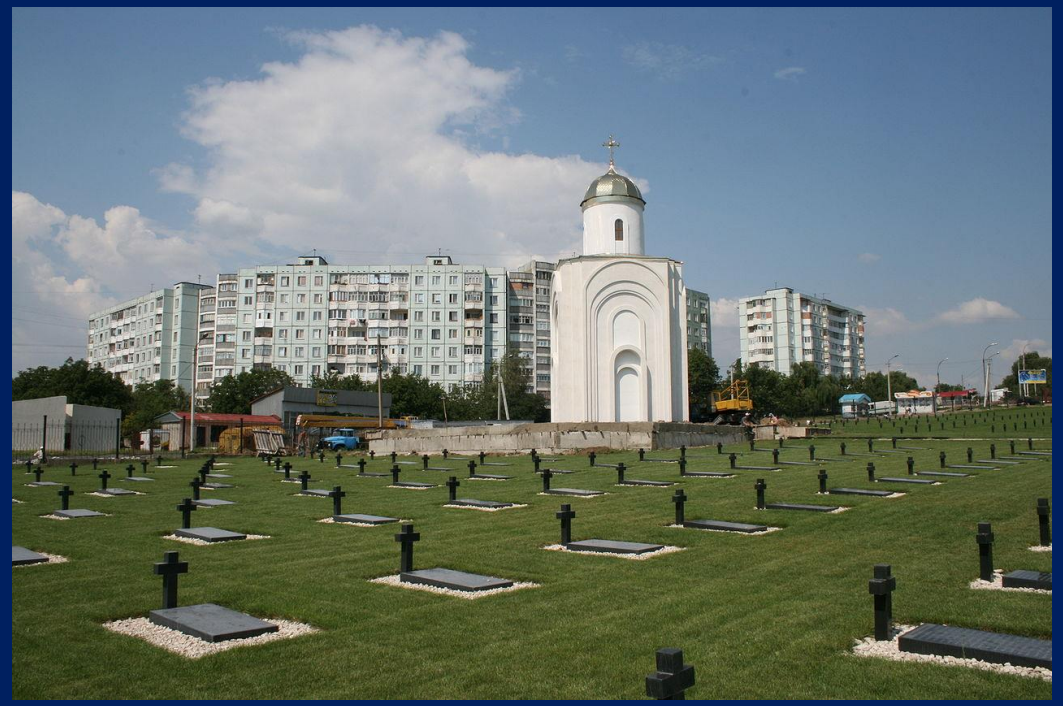

Bender (tidigare Tighina; i Rumänien och Moldavien heter staden Tighina; på ryska Бендеры, Bendery) är en stad i utbrytarrepubliken Transnistrien i Moldavien, belägen på västra stranden av floden Dnestr. Staden, som bland annat har betydande elektronik- och livsmedelsindustri, har cirka 97 000 invånare.

I Sverige är staden känd från kalabaliken i Bender år 1713 då Karl XII blev tillfångatagen under sin vistelse i det dåvarande Osmanska riket.

Kalabaliken i Bender

Ahmed III, född 30 december 1673, död 1736, var sultan av det Osmanska riket från 1703 till 1730.

Biografi

Ahmed gav asyl åt den svenske kungen Karl XII efter att denne förlorat slaget vid Poltava mot Ryssland år 1709. Osmanska riket var nämligen formellt i koalition med Sverige, tillsammans med Frankrike. Av dessa orsaker blev de indragna i krig mot Ryssland, vilket osmanerna vann.

Efter fredsslutet med Ryssland 1711 ville man bli av med Karl XII, som försökte förmå Ahmed att fortsätta kriget, vilket resulterade i Kalabaliken i Bender. Ahmed förde flera framgångsrika krig mot Venedig, och lyckades erövra Morea och den egeiska arkipelagen åt Osmanska riket. Däremot invecklades man även i krig med Österrike, som slutade med freden i Pozarevac 1718, varigenom Banatet, Nordserbien med Belgrad och Lilla Valakiet gick förlorade till Österrike.

1299–1923

Osmanska riket ibland kallat Ottomanska riket var en 600-årig turkisk islamisk stormakt som uppstod i Anatolien i slutet av 1200-talet och bestod till den 29 oktober 1923. När riket var som störst omfattade det stora delar av sydöstra Europa, Mellanöstern och arabvärlden, norra Afrika, Kaukasus och hela Mindre Asien (Anatolien). Dess flottor behärskade såväl Medelhavet som Svarta havet (som tidvis var helt omslutet av Osmanska riket) och Kaspiska havet. Rikets stormaktsstatus befästes genom dess erövring av Konstantinopel år 1453, en händelse som innebar det definitiva slutet på Bysantinska rikets tusenåriga historia.

Etniska grupper i nuvarande östra Turkiet år 1912.

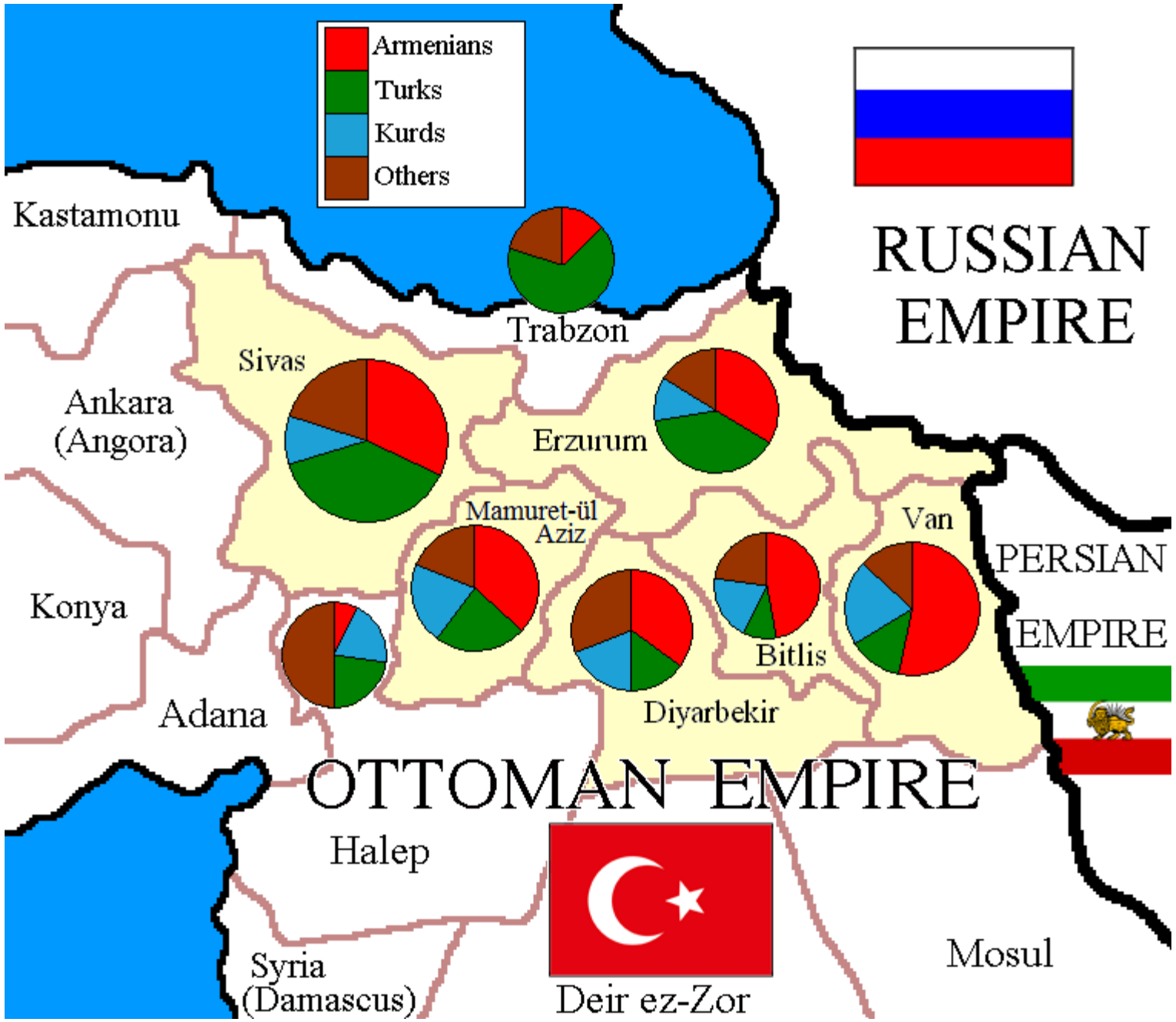

Riket styrdes av sultanen, en manlig medlem av den osmanska dynastin, vars titel och makt som enväldig härskare gick i arv inom dynastin, dock inte alltid från far till äldste son; blodiga tronstrider emellan en avliden sultans söner var vanliga och det hände även att sultaner avsattes.

Kalabaliken i Bender

Händelsen

Den 1 februari 1713 fick turkarna nog av gästerna och försökte med vapentvång förmå kungen och hans entourage att avresa. Karl XII höll tillsammans med ett fyrtiotal karoliner stånd mot cirka 600 turkar innan kungen springande snavade på sina egna sporrar och blev tillfångatagen. "Folksamling" heter på turkiska kalabalık, vilket blivit ett svenskt lånord med betydelsen "förvirring" eller "stor oreda". Livdrabanten Axel Erik Roos utmärkte sig särskilt under kalabaliken och berättelserna säger att han under dagen räddade kungens liv tre gånger.

Försvaret av lägret

Själva händelsen ägde rum vid orten Varnitsa på Dnjestrs östra strand, cirka 4 kilometer norr om staden Bender, dit kungen hade flyttat med sitt följe i juli 1711. Där lät kungen åt sig uppföra en envåningsbyggnad av sten med ovanligt tjocka murar. Runt omkring "kungshuset" uppfördes efter hand 5 à 6 byggnader för ämbetsmän och baracker för en bataljon om 500 man. Detta byggnadskomplex kallades vanligen "lägret".[3] Beteckningen Karlopolis används också.

Kalabaliken i Bender

Utanför kungshuset byggdes sex pilformade redutter bestående av tunnor med fruset vatten eller grus som skydd mot kulor. Samtliga fönster spikades igen med brädor som endast lämnade små skottgluggar kvar, medan byggnadens väggar var kraftiga nog att stå emot den osmanska arméns gammalmodiga artilleripjäser. Försvararna förlitade sig på flera faktorer för att eventuellt kunna segra: överlägsen utrustning, stark disciplin, mängder av ammunition och fiendens vilja att ta Karl XII och hans män levande. Särskilt det sistnämnda skulle få en avgörande roll, då många turkiska soldater försökte nå fram till den svenska konungen utan att bry sig om hans väl förberedda livgardister. Konungen själv lär ha dödat många turkar under belägringen.

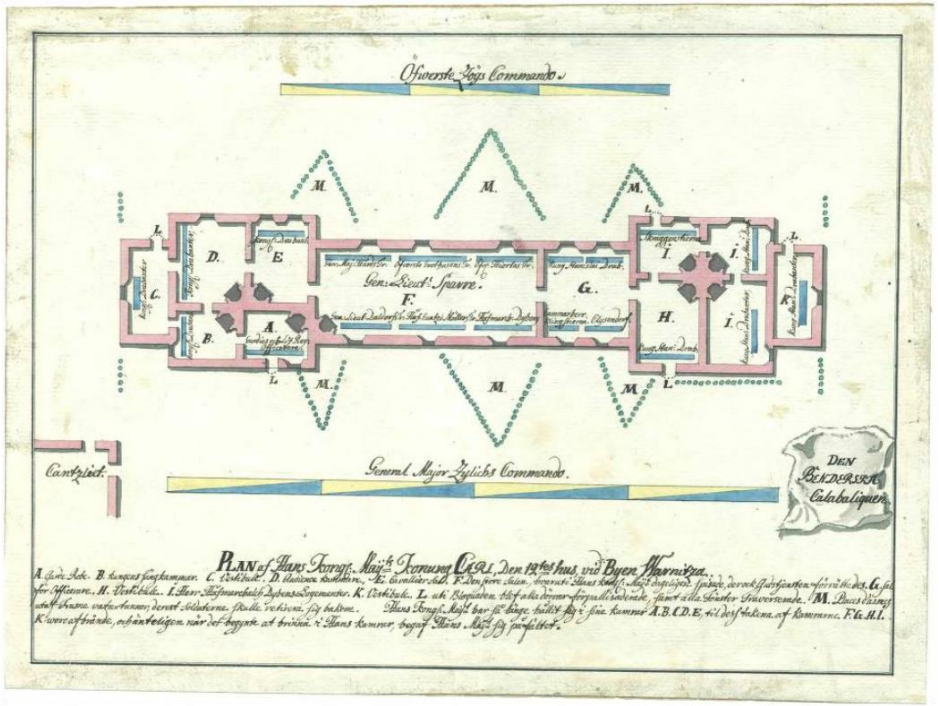

Plan över Kungshusets interiör samt viss beskrivning av Kalabaliken i Bender.

Kalabaliken i Bender

Cirka 45 svenska karoliner antas ha deltagit i försvaret av Bender, men endast 42 namn har bevarats. Axel Sparres personliga kock deltog i slaget där han omkom, men namnet är okänt.

Konung Karl XII
General Axel Sparre
Korpral Daniel Danielsson Dreffling
Livdrabant Karl Carpelan
Livdrabant Axel Erik Roos
Livdrabant Jobst Henrik von Tschammer
Livdrabant Mathias Wohlberg
Kammarherre Gustaf Clysendorff †
Friherre Johan von Palmenberg †
Kammartjänare Fredrik Krus †
Kanslisekreterare Carl Didrik Ehrenpreus
Kanslisekreterare Gustaf Celsing
Överste Cyprianus Urbanowicz (tillhörande polska armén)
Premiärlöjtnant Olof Åberg
Sergeant Karl Magnus Krusell
Artillerikusk Mårten Paulsson

Ryttare Jon Berg
Ryttare Michael Bonde
Ryttare Peter Gädda
Ryttare Mårten Frimodig
Ryttare Olof Kjerström
Ryttare Måns Palm
Ryttare Johan Tiugstedt
Dragon Nils Nordstrand
Korpral Eric Tillberg
Menig Henrik Baur
Menig Bertil Block
Menig Eric Brun
Menig Pehr Carlsson
Menig Per Eneroth
Menig Adam Flink
Menig Lars Frimodig

Menig Anders Frisk
Menig Peter Holm
Menig Georg Ludvig
Menig Fabian Meiss
Menig Jacob Mårtensson
Menig Eric Sadman
Menig Georg Sehman
Menig Johan Smitt
Menig Georg Spring
Menig Georg Sånge
Menig Sefre Winter
Matros Olof Bohm
Axel Sparres kock (namn okänt)

Kalabaliken i Bender

Kunglig Majestäts drabanter, även Livdrabantkåren, var en militärenhet som särskilt ansvarade för den svenske kungens personliga skydd som verkade i varierande form åren 1523–1821. Drabanterna organiserades av Gustav Vasa i en drabantkår och som även har använts som ett stridande kavalleriförband. Därefter har drabanter funnits i begränsad utsträckning enbart som en ceremoniell trupp och gör så fortfarande. Det nuvarande Livgardet härleder sitt ursprung i den kungliga drabantkåren. Karl XII omorganiserade 1699–1700 den gamla drabantkåren, som blev ett helt självständigt förband. Kåren kom nu att enbart bestå av personal som hade officers rang. Kåren bestod som mest av 200 man, av vilka många genom tapperhet utmärkt sig i andra regementen och värvats till drabanterna.

Kalabaliken i Bender

Arvid Horn i uniform för kaptenlöjtnanten vid drabanterna, cirka 1706.

Drabanterna var ett elitförband och deras uppgift var bland annat att i strid omge och skydda kungen. De stod under kungens personliga chefskap med en sekundchef som hade titeln kaptenlöjtnant med generalmajors rang. En drabantlöjtnant hade rang av överste, korpraler hade rang närmast efter majorer, vicekorpraler näst efter kaptener vid Livgardet och de meniga drabanterna hade rang näst efter ryttmästare vid Livregementet till häst respektive kapten vid Livdragonregementet.

Drabanterna deltog med stor utmärkelse i alla den kungliga arméns fälttåg under Stora nordiska kriget i Polen och Ryssland, fram till och med slaget vid Poltava 1709. Merparten av de därefter återstående drabanterna åtföljde kungen till Turkiet och senare tillbaka till Sverige 1714–1715.
Vid Karl XII:s hemkomst 1715 var den hemvändande drabantspillran för liten för att uppträda som självständigt förband.

POLTAVA

Poltava 1709

1709 – En svensk styrka på 22 000 man (varav 17 000 man deltar i slaget) blir under kung Karl XII:s och generalerna Carl Gustaf Rehnskiölds, Adam Ludwig Lewenhaupts och Carl Gustaf Creutz ledning besegrad av en rysk här om 45 000 man (varav 41 000 deltar), ledd av tsar Peter den store och generalerna Aleksandr Mensjikov och Boris Sjeremetev, i slaget vid Poltava i nuvarande Ukraina. Detta blir det största svenska militära nederlaget någonsin och början till slutet på den svenska stormaktstiden, eftersom Karl XII:s segersvit, som han har haft dittills i stora nordiska kriget, därmed bryts. Kungen lyckas med några få man fly till Osmanska riket, medan huvuddelen av den svenska armén tre dagar senare tvingas kapitulera till ryssarna, vilket leder till att tusentals svenska soldater och deras familjer för många år framåt hamnar i rysk krigsfångenskap.

Carl Gustaf Rehnskiöld

Adam Ludwig Lewenhaupt

Carl Gustaf Creutz

Peter den store

Aleksandr Mensjikov

Boris Sjeremetev

POLTAVA

Området ingick i Hetmanatet (1649–1775). 1709 utkämpades slaget vid Poltava, där svenska armén besegrades av Peter den store. Men det dröjde till slutet av 1700-talet innan området införlivades med Ryska Imperiet. Först organiserades ett ryskt guvernement för hela Lillryssland (Ukraina), men åren 1802–1917 ingick området i guvernementet Poltava, beläget på Dnjeprs vänstra strand, som till ytan var nästan dubbelt så stort som dagens oblast.

Battle of Poltava 8 July 1709

Russia 1 - 0 Sweden

Anders Dernback slideshow / text wikipedia

Map of the battlefield. Poltava is to the south. Near the Russian fortified camp in the middle, notice the "T" formation of Russian redoubts between the Budyschenski wood to the west and the Yakovetski wood to the east. The original Russian camp is to the north and is marked "20.25.6". The Pushkaryovka camp, with the Swedish baggage, would be in the southwest corner of the map.

(enligt den svenska kalendern; 27 juni enligt den julianska och 8 juli enligt den gregorianska).

Den 12 februari 1700 inleddes stora nordiska kriget i och med att Polens kung och Sachsens kurfurste August II och hans sachsiska trupper korsade floden Düna och belägrade staden Riga i den svenska provinsen Livland. Samtidigt med August II:s angrepp beordrade kung Fredrik IV av Danmark sina danska trupper att invadera hertigdömet Holstein-Gottorp, Sveriges bundsförvant sedan flera år tillbaka. Ryssland bröt freden först i augusti samma år. I september invaderade ryska trupper under tsar Peter I den svenska provinsen Ingermanland och inledde en belägring av Narva i Estland. Dessa tre länder hade i hemlighet enats om en gemensam pakt som gick ut på att anfalla Sverige från tre fronter, och vart och ett hade som syfte att vinna tillbaka de landområden som förlorats till Sverige under tidigare krig.
Mellan 1704 och 1706 utspelades en avgörande maktkamp mellan Sverige och Ryssland i Polen, där Peter I grep in med full kraft för att sätta August II tillbaka på sin tron. Under mitten av våren gick trupperna över till Vorskla och anvisades kvarter längs floden mot staden Poltava och dess angränsande byar. Karl XII planerade att innesluta Poltavas fästning i ett försök att locka ut Peter I till en öppen strid.

Axel Gyllenkrok

Generalkvartermästare Axel Gyllenkrok var Karl XII:s kartritare och ansvarade för den svenska belägringen av Poltava. Målning (1727) av Georg Engelhard Schröder.

Poltava beskyddades av en ryskdominerad garnison under ledning av överste Aleksej Stepanovitj Kelin, som tillträdde kommendanttjänsten den 18 januari 1709 sedan Peter I efter Mazepas förräderi inte längre litade på fästningens tidigare kosackgarnison. Vid ankomsten till Poltava placerade Karl XII en vakt på 200 man som inneslöt hela staden och Gyllenkrok fick order att göra en ritning av staden och skapa en belägringsplan.

På morgonen den 17 juni anföll Peter I:s armé de svenska och zaporogiska posteringarna vid Nizjnje Mlyny, Poltava och Petrovka. Vid Poltava anföll ryssarna vid det gamla broläget på en under natten byggd kavelbro, men som slogs tillbaka strax efter middagstid. Ryssarna återupptog striden samma kväll innan de utrymde sina ställningar på sin sida av Vorskla-floden. Vid byn Nizjnje Mlyny drygt tre kilometer söder om Poltavas fästning höll ett svenskt detachement ur Livdragonregementet ett par redutter. Dessa angreps av Hallarts trupper, som under natten korsat Vorsklas huvudfåra och upprättat ett litet brohuvud. Anfallet slogs tillbaka när Karl XII kom dit med Dalregementets livbataljon.

Charles XII and Mazepa at the Dnieper River after Poltava by Gustaf Cederström.

Casualties and losses

Swedish accounts: 6,900 killed and wounded, 2,800 captured.

Russian accounts: 9,234 killed, 2,864–2,977 captured

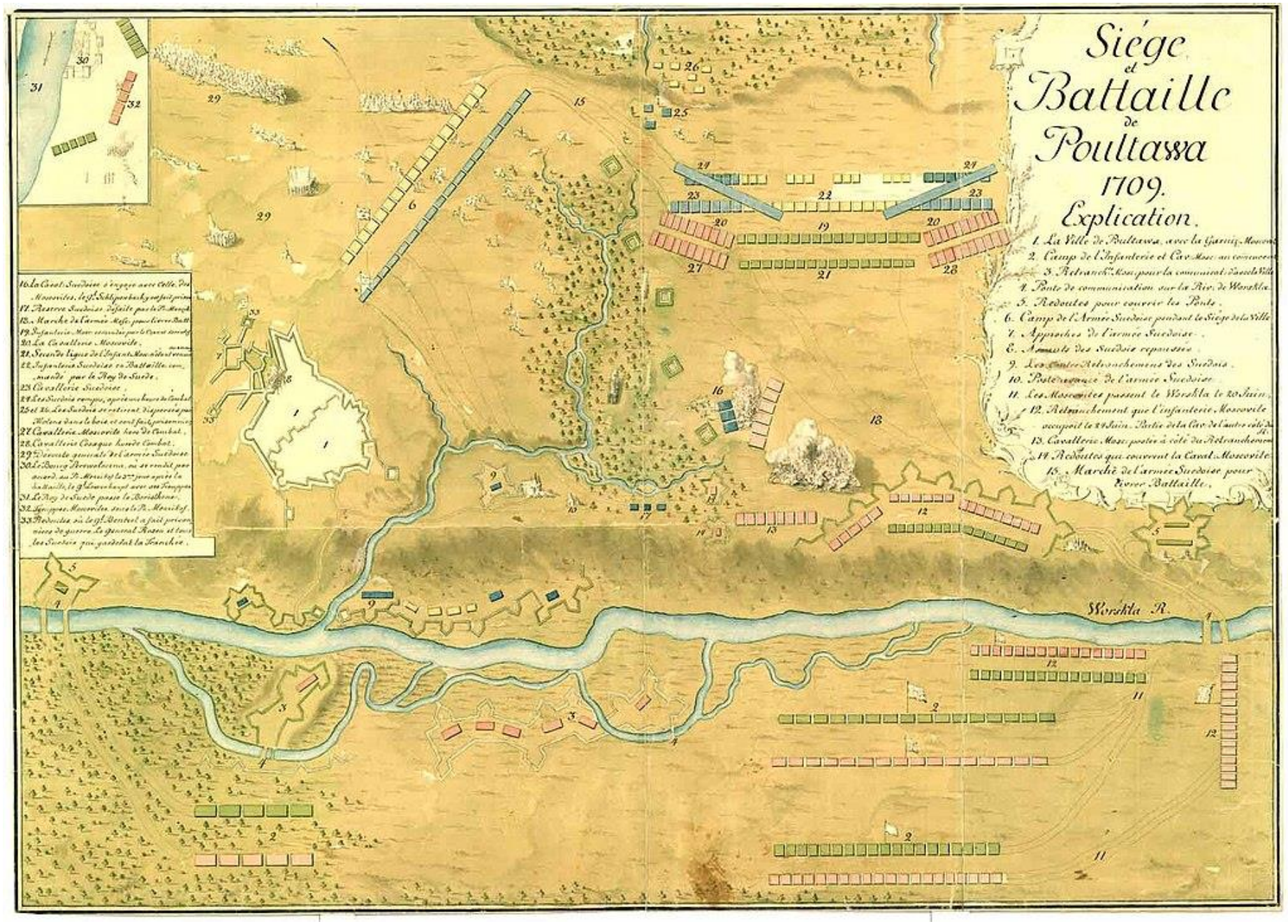

En samtida fransk karta som visar den lokala topografin inför det kommande slaget.

Detalj ur ett diorama i Poltavamuseet, föreställande rysk kanonbeskjutning mot svenska ryttare.

Detalj ur dioramat i Poltavamuseet föreställande en kavalleristrid.

Detalj ur dioramat i Poltavamuseet, föreställande slutanfallet.

Segern vid Poltava den 27 juni 1709 (1862) av Alexander von Kotzebue.

Svenska trupper kapitulerar inför Peter I. Målning av Aleksej Danilovitj Kivshenko.

Minnesmärke över de stupade svenska soldaterna, upprest som hederstecken av den ryska regeringen under slagets tvåhundraårsjubileum.

Karl XII död i Norge 1718

Karl XII:s norska fälttåg

I slutet av stora nordiska kriget gjorde Sverige två misslyckade försök att invadera Norge. Det första försöket gjordes 1716, och det andra 1718.
Efter det att Karl XII kommit hem till Sverige år 1715 så slog han sig ner i Ystad och arbetade hårt för att få rikets ekonomi på fötter igen – och då samtidigt kunna skriva ut fler soldater, köpa in fler hästar och tillverka fler kanoner. Nödmynten var ett av sätten att finansiera kriget, men också det som senare gav landet ekonomisk kris.
Efter att ha avvärjt hotet österifrån – de ryssar som landsteg och plundrade landet – var det dags för ett nytt fälttåg, tyckte Karl. Men inte för att ta tillbaka de förlorade finska länen. Slaget som han förberedde – det som kanske skulle ha fått Sveriges och Nordens historia att ta en annan vändning – var nämligen slaget mot Norge.

1718 års fälttåg

Det till synes enda sättet att ta Sverige ur det svåra läget 1718 var att tvinga Danmark-Norge till fred. Då skulle blockaden av de svenska kusterna i stort sett upphöra, flottan kunde röra sig fritt igen, och trupper frigöras för att befria Finland och de svenska provinserna i Tyskland som ockuperats av allierade trupper.
Tidpunkten för operationen bestämdes till hösten 1718 då skördarna var bärgade, ladorna fulla och hästar och manskap kunde användas för annat.

Fredriksten är en fästning vid staden Halden (som 1665–1928 hette Fredrikshald) i Norge, uppkallad efter Fredrik III av Danmark. Vid en svensk belägring av fästningen under hösten 1718 stupade Karl XII här den 30 november.

Karl XII dödades i Norge den 30 November 1718

Kung Karl XII av Sverige, en av landets mest omtalade monarker, avled under belägringen av Fredriksten fästning i Norge den 30 november 1718. Omständigheterna kring hans död har varit föremål för spekulationer och forskning i över tre århundraden. Trots flera obduktioner och moderna vetenskapliga metoder, kvarstår frågan om han mördades av sina egna trupper eller om han föll av fiendens eld.

Genom åren har flera obduktioner genomförts, bland annat 1746, 1859 och 1917, vilka alla har kommit fram till att Karl XII dog av en projektil som trängde igenom hans huvud från vänster till höger. Trots detta finns det inga obestridliga bevis som klart identifierar projektilen. Teorier har föreslagit att han kan ha blivit skjuten av en kula från sina egna soldaters linjer, men denna hypotes har varken kunnat bekräftas eller motbevisas helt.

Nyligen har forskare använt sig av en Synbone ballistisk skallmodell och modern radiologisk avbildning för att bättre förstå de skador som observerats på kungens kranium. Experiment med en blykula på 19,5 mm visade att en projektil som inte var av bly och som hade en hastighet på 200 till 250 m/s skulle kunna orsaka de skador som påträffats, vilket stämmer överens med avfyrningshastigheter från ett avstånd på ungefär 200 meter.

Slutsatser

Medan den exakta händelseförloppet som ledde till Karl XII:s död fortfarande är oklart, stöder den senaste forskningen teorin om att en icke-blyprojektil kan ha varit dödsorsaken. Detta, tillsammans med storleken på hålet i hans hatt, antyder att kungen kan ha träffats av en större projektil än vad som tidigare antagits. Dock är det fortfarande en fråga som väcker debatt och fortsatt forskning.

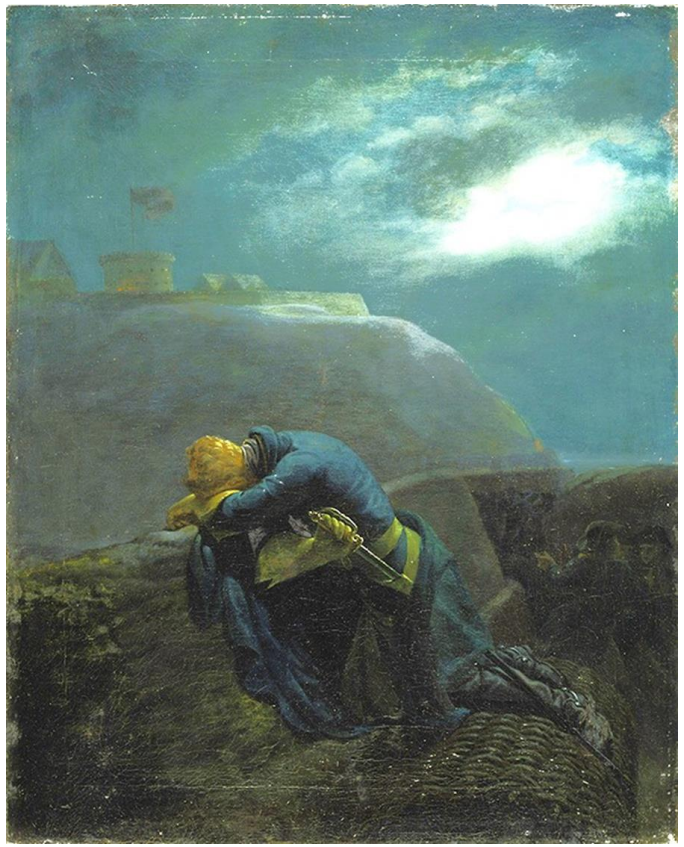

Fälttåget mot Norge 1718

En helt ny armé ställdes på fötter, totalt cirka 65 000 man. Nu enrollerades unga män som tidigare kommit undan som studenter som inte kunde visa studieresultat eller arbetare på adelns gods. Nicodemus Tessin den yngre klagade över att hans trädgårdslärlingar värvades. Kungen svarade att det var bättre än att kvalificerade ryska trädgårdsmästare så småningom tog över hela Tessins anläggning. Huvuddelen av de nya rekryterna kom från indelningsverket. Hela regementen måste sättas upp på nytt som till exempel drabantkåren som lidit oerhörda förluster under de tidigare fälttågen.

Den 30 oktober tog sig Karl XII in i Norge med en kavalleristyrka och strax därefter. Dessa styrkor träffade inte på något starkare fientligt motstånd, då fienden hade dragit sig tillbaka på andra sidan Glommen. Istället träffade svenskarna på dåliga vägar, orsakade av sommarens och höstens regn, och dessutom hade norrmännen bränt området mellan Svinesund och Glommen samt tömt detta på allt livsmedel. I början av november var svenskarna framme vid Halden, som på den tiden hette Fredrikshald. I Fredrikshald fanns den norska fästningen Fredriksten, som kallades "Norges nyckel", då den som behärskade fästningen, kunde kontrollera Idefjorden och södra Norge.

Ödesdagen den 30 November 1718

Under morgonen den 30 november var den gamla linjen färdiggrävd. Den gick parallellt med fästningen och den skulle anslutas till den kommande nya linjen med en tvärgång, vilken även var färdig. Klockan två på morgonen kom Karl XII från löpgravarna till högkvarteret i Tistedalen. Han skrev under några timmar och bytte uniform. Därefter åtog han sig en stunds vila innan han deltog i gudstjänsten i Tistedalens kyrka. Karl XII åt sedan middag tillsammans med några generaler, däribland Fredrik av Hessen. Vid fyratiden på eftermiddagen, red kungen med sex officerare tillbaka till löpgravarna. Karl XII var oroad över arbetet, han bad exempelvis löjtnant Bengt Wilhelm Carlberg att "gå och se vad de söla efter" och till Maigret sade kungen att skynda på med arbetet. Maigret försökte dock lugna kungen och sade att fästningen skulle falla inom åtta dagar. Till det sade kungen endast tankfullt: "Vi får väl se". Karl XII gick litet senare till ett skjul i närheten av det fallna Gyldenlöwe för att vila. Efter aftongudstjänsten återkom kungen till löpgravarna vid sjutiden. Han gick till den gamla linjen för att bättre kunna övervaka arbetet med den nya linjen. Mellan klockan åtta och nio kom taffeltäckaren Johan Hultman till löpgravarna för att servera aftonmåltid till kungen. Karl XII hade låtit bord och stolar utplaceras i löpgraven för att underlätta måltiden och det fanns till och med en säng i löpgraven, ifall kungen ville ta en stunds vila. För att kunna överblicka arbetet bättre, klättrade kungen upp på bröstvärnet genom att sparka in fötterna i lerväggen och sätta armarna på toppen av bröstvärnet. Under honom stod Maigret, generalmajor Philip Bogislaus von Schwerin, generaladjutant Johan von Kaulbars, gardeskapten Knut Posse, fortifikationskapten Philip Schultz och generaladjutant André Sicre.

Kungen dog direkt

Efter en stund kom Carlberg till kungen. Kring klockan halv tio på kvällen blev Karl XII skjuten av en kula i den vänstra tinningen med utgångshål genom den högra. Skottet var direkt dödande. Omedelbart utbrast Kaulbars: "Herre Jesus" och Schwerin grep Carlberg om armen. En bår hämtades och kungen täcktes av soldatkappor och André Sicre täckte kungens ansikte med sin hatt och peruk. Sicre tog själv kungens genomskjutna hatt. Det kungliga liket fördes till Tistedalen av Carlberg och tolv omedvetna bårbärare. I en brant backe halkade bärarna och soldatkapporna samt peruken föll av. Carlberg fick kungen över sig och bårbärarna kände igen liket. Carlberg sade till dem att inte avslöja händelsen för någon. Klockan ett på natten kom båren fram till Tistedalen och lades ned på bygatan. Schultz, Carlberg, en tjänare och en livvakt förde båren till ett hus, kallat "Kungshuset". Liket fördes in i huset, där von Schwerin och livmedikus Melchior Neumann fanns. På kvällen den 4 december lades kungen i en furukista och två dagar senare startade hemmarschen mot Sverige.

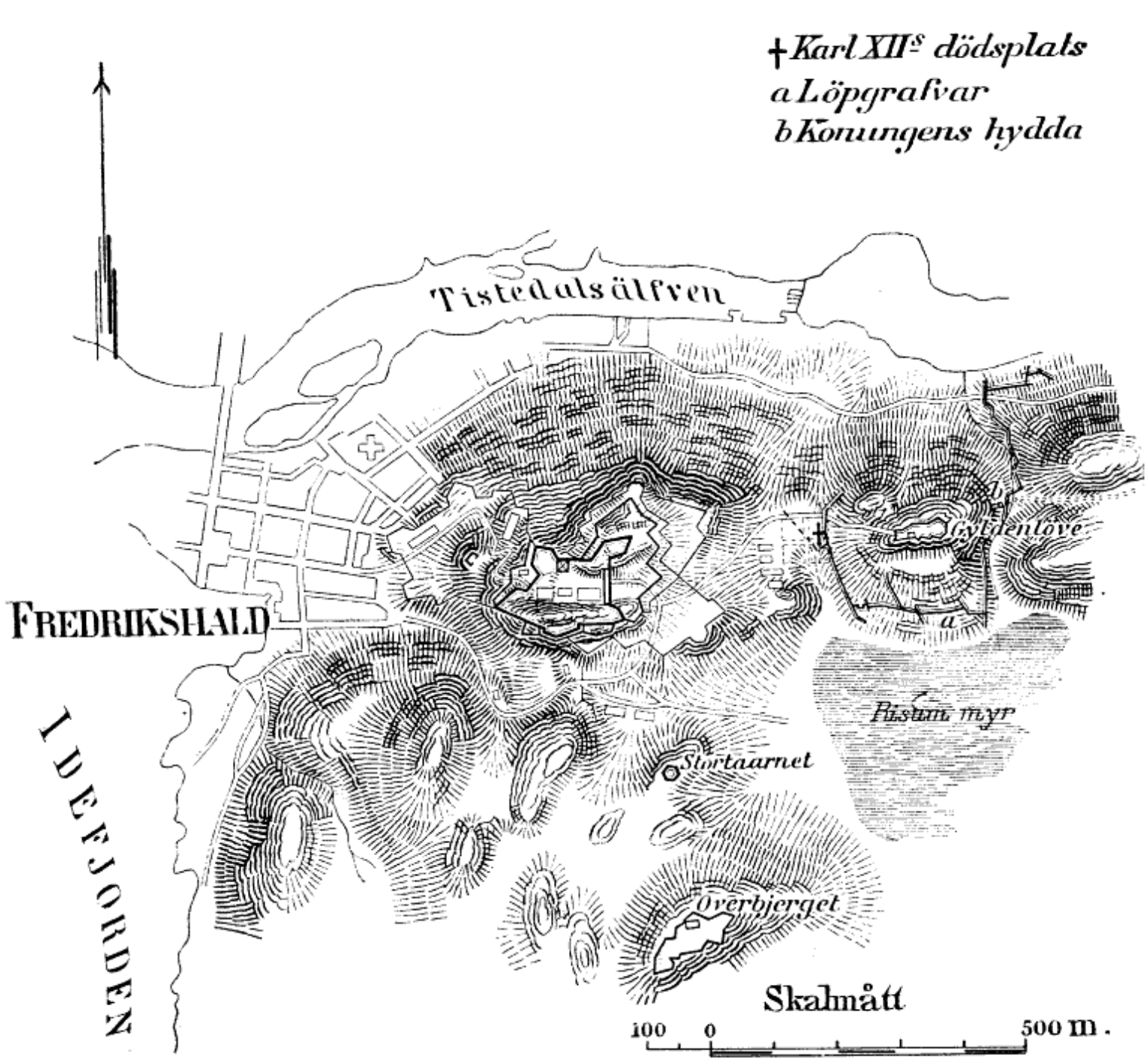

Karta över Karl XII:s dödsplats vid Fredriksten

Den 30 november gick Karl XII som vanligt ut i skyttegravarna och kikade. Den här natten var han allra längst fram i skyttegraven. Mellan klockan nio och tio fick han en kula i vänster tinning och avled ögonblickligen

Återtåget till Sverige

250 man eskorterade det kungliga liket till Uddevalla, där Neumann balsamerade kroppen. Tåget var framme i Uddevalla den 13 december och två veckor senare började Neumanns balsamering, då Ulrika Eleonoras godkännande krävdes. Den 2 januari 1719 började marschen mot Stockholm, dit eskorten anlände den 27 januari.

Karl XII:s likfärd är en målning av Gustaf Cederström, utförd i Paris 1878, som hänger på Göteborgs konstmuseum. Cederström gjorde även en kopia av målningen 1884 som hänger på Nationalmuseum.

Dödsskutningen en olöst fråga

Omständigheterna kring Karl XII:s dödsskjutning är en olöst fråga som än idag diskuteras mellan historiker, författare och experter. Trots omfattande undersökningar av dödsplatsen, Karl XII:s kranium och hans kläder råder det fortfarande oklarheter kring var och när han träffades och huruvida skottet kom från fiendens led eller från hans egna män. Det finns flera hypoteser kring hur han dog, dock har ingen kunnat bestyrkas med något definitivt svar. Trots att flera var närvarande vid kungens död så fanns inget känt vittne till själva ögonblicket då Karl XII fick det dödande skottet. En trolig förklaring har länge varit att Karl XII ska ha blivit dödad av en norsk soldat från Fredriksten, då kungen vid tillfället befann sig inom skotthåll från fästningens murar.

Karl XII:s sarkofag i Karolinska gravkoret i Riddarholmskyrkan.

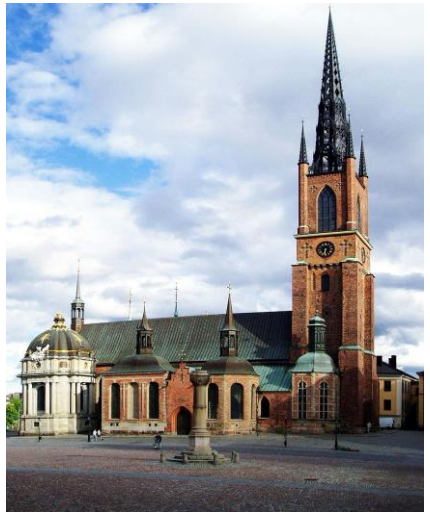

Riddarholms kyrkan

Karl XII:s dödsmask, avgjuten 1930.

Ballistikexperten Gunnar Grenander har med en ballistisk och topografisk undersökning dragit slutsatsen att Karl XII träffades av en så kallad druvhagelkula som sköts från någon av fiendens kanoner på det cirka 625 m avlägsna Overberget. Forskaren och författaren Rolf Uppström visar i boken Mysteriet Karl XII:s död (1994) att Grenander har begått flera sakfel – till exempel ska han ha räknat fel på kulans hastighet och varit "dåligt påläst" i största allmänhet. Uppström avvisar på punkt efter punkt Grenanders argument och visar att Overberget med största sannolikhet kan räknas bort som kulans utgångsplats. Dessutom är kulhålet i Karl XII:s kranium för stort för att norska musköter ska kunna komma i fråga. Men svenska musköter laddades med kulor av samma storlek som den dödande kulan måste ha haft. I Karl XII:s kranium finns inte heller blysplitter, och för att få en norrman som skytt, måste Grenander föreslå druvhagel.

Fotografi från 1917 av Karl XII:s kranium.

Huvudalternativet till Grenanders teori är den så kallade "kulknappen". Kulknappen bygger på en sägen som säger att Karl XII blev skjuten från de svenska leden och att den svenske soldaten Mårten Nilsson Nordenstierna ska ha bevittnat detta samt plockat upp kulan, som han fann vara en omgjord knapp från en av Karl XII:s uniformer. Han ska sedan ha tagit med kulan hem till Deragård i Öxnevalla i Västergötland. Nordenstierna ska efter en präst råd ha kastat kulknappen i ett grustag, där den av en slump återfanns 1924 för att 1932 slutligen hamna på Hallands kulturhistoriska museum i Varberg. Under ledning av Marie Allen, doktor i medicinsk genetik vid institutionen för genetik och patologi vid Uppsala universitet, genomfördes år 2002 DNA-undersökningar av blodresterna på kulknappen och på Karl XII:s kraghandskar som förvaras på Livrustkammaren i Stockholm. De visade sig överensstämma med Karl XII:s DNA-profil, men var alltför begränsade för att några säkra slutsatser skulle kunna dras.

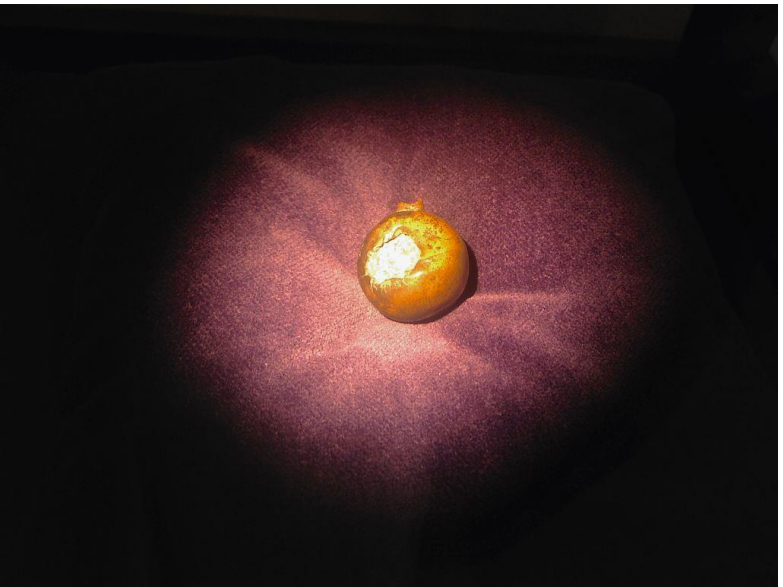

Både Grenanders förslag (druvhagel från Overberget) och kulknappsteorin anses av många för osannolika, och Peter From söker i sin bok Karl XII:s död - gåtans lösning (2005) leda i bevis att den dödande kulan avlossades av en norrman med musköt.

Kulknappen som enligt en sägen användes för att skjuta Karl XII. Utställd på Hallands kulturhistoriska museum.

Uniform buren av Karl XII i Fredrikshald den 30 november 1718, då han dog. Finns idag i Livrustkammaren.

Spekulationer och undersökningar

I boken, som är den hittills mest omfattande undersökning som har gjorts kring Karl XII:s död, tar författaren hjälp av expertis från hela världen för att styrka teorin om muskötkulan. Senare har historikern Dick Harrison anslutit sig till Peter Froms uppfattning. Peter Englund omfamnar Svante Ståhls avhandling där dödsorsaken anges vara ett karteschskott från Overberget vilket överensstämmer med uppgifterna av ögonvittnena. Frånvaron av blyrester i såret förklaras av Ståhls bevisning av smidda järnskrån i möjlig kaliber förekom i fästningens inventarieförteckning. Rolf Uppström återkom till ämnet 2006 då han i en artikel i Karolinska förbundets årsbok granskade de senaste årens forskning. Hans slutsats blev att frågan fortfarande var långtifrån avgjord och förordade nya undersökningar.

Under hösten 2022 publicerades en studie där en finsk forskargrupp vid Uleåborgs universitet kommit fram till att Karl XII inte dödades av en muskötkula av bly. Deras studie bekräftade tidigare resultat som visat att kulan färdats med en hastighet på ungefär 200-250 m/s.
Obduktionen som utfördes 1917 samt nytt forskningsresultat tyder på att projektilens diameter har överstigit 20 mm. Den minsta diametern på ett karteschskott vid denna tid var 21,9 mm, vilket kan ha varit det som avlossats mot Karl XII:s huvud.